

Sydøsten i Nordgrønland. Den uden al Tvivl rigtige Forklaring, som Kapt. *Hoffmeyer* i nærv. Tidskr. (1ste Bind, S. 6 o. fig.) har givet af „den grønlandske Føhns“ Oprindelse, vil mulig kunne vække nogen Interesse for nedenstaaende Meddelelse om, hvorledes denne mærkelige Fremtoning virker i Nordgrønland ved Discobugten, samt om de forskellige Forhold, som den fremkalder dér. Under mit tyveaarige Ophold i Nordgrønland har jeg mangfoldige Gange haft Lejlighed til at iagttage „den grønlandske Føhn“ eller „Sydøsten“, som vi Danskere deroppe pleje at kalde den.

Uagtet den kommer fra det af stadig Is dækkede Indland, er den en varm Vind, der kan blæse til enhver Tid paa Aaret; næsten altid kommer den med stor Voldsomhed og tillige stødvis. I Vintermaanederne føles Forandringerne tydeligst og bedst; lader os da tænke os i Februar, en Maaned, der i Almindelighed særlig hemsøges af denne Vind. Hvor varm den er, ses af mine mangeaarige Optegnelser: thi Februars Middelværme bliver dobbelt saa lav, naar der ikke er nogen Sydøst, men dette har i et Tidrum af over 20 Aar kun indtruffet et Par Gange. Som sagt, vi ere i Februar; Thermometret viser over 25 Graders Kulde, Barometret staar usædvanligt højt, Vinden er nordlig, og vi have gjort vore Aftenoptegnelser, uden at aae nogen pludselig Vejrforandring. Næste Morgen er det næppe halvt saa koldt, Barometret har begyndt at falde, og naar vi træde uden for, overraskes vi allerede ved de Forandringer, vi iagttage i Luftkredsen; allerede nu kunne vi med Lethed forudsige Sydøstens Komme. Luften har faaet en særegen Klarhed, de omgivende Lande træde tydeligere og tydeligere frem, vi kunne paa det 3000 Fod høje Discoland, der ligger i 10—12 Miles Afstand, tælle hver Dal og hvert Næs, som om det laa lige i Nærheden, ja mangen Gang ser man enkelte fremspringende Pynter og smaa Øer, som om de svævede i Luften. Hertil kommer, at Landene antage en mørk blaalig Farvetone, der lade dem blive endnu mere fremtrædende. Paa den østlige klare og blaa Himmel dannes der sig lavtstaaende Klodeskyer af en egen, aflang Form med bestemte Rande og stærk mørk Farve; disse Klodeskyer blive talrigere og talrigere. Den nordlige Vind tager mere og mere af og hører til sidst helt op; det bliver fuldstændig stille, Barometret falder hurtigt, Thermometret stiger til Nulpunktet eller endnu højere; den lille Sidsærøniken*) viser sig først enkeltvis og senere i smaa Flokke; Rippen, der paa denne Tid ellers findes nede imod Kysten, trækker sig tilbage til de høje Fjælde og er urolig og vanskelig at komme nær. En underlig forventningsfuld Stilhed hviler over Naturen. Paa Toppen af de høje Fjælde ses Røghvirvel ved Røghvirvel, ligesom fra en Masse Lejrpladser, og de tiltage i Mængde og Udbredelse.

Efter kortere eller længere Tid naar endelig det friske Vindpust ned til det lave Land; det hvirvler en Snesky foran sig og styrter ud over det isdækkede Hlav, saa at alt staaer i ét. Man maa paa bratte Steder tit kaste sig ned paa Jorden og klamre sig fast til Klipperne for at undgaa at hvirvles med af disse voldsomme Kast, der ikke sjælden rive Tagene af Husene, med Lethed flytte Storbaade fra deres Pladser og slynge Konebaade og Kajaker, der ikke ere tilstrækkelig fæstnede, langt bort. Isen, der paa den Tid af Aaret ikke har den Tykkelse og Fasthed som senere hen, slaar Revner paa forskellige Steder i Nærheden af Kysten; disse Revner blive større og større, og efter nogle Timers Forløb ser man kun aabent Vand, saa langt Øjet naar. De vældige Vindkasts Kraft er saa stor, at jeg under de stejle Kystfjælde har set Is paa en halv Alens Tykkelse slaaet i Stykker af den. Barometret staar nu lavt, Thermometret vedbliver at staa højt, og i Timer, Dage eller Uger blæser det Sydøst, skiftende med Stille. Imidlertid kan Vinden pludselig springe om og blæse ligesaa voldsomt fra Nordøst, men Luften, skjønt noget køligere, beholder det samme klattede Udseende i Øst; heller ikke taber den sær-

egne Straalebrydning sig, og det er kun Vindretningen, som forandres. Det varer heller ikke længe, inden Sydøsten atter tager fat, og dette udtrykker man i daglig Tale deroppe med Ordene: „Nordøsten kalder paa Sydøsten“. Menneskene lide mere eller mindre af den tørre, lumre Luft, og det er ligesom om Foraaret allerede var der med sine Mathedsfølelser. Hundene ligge dovne og døsig med hængende Tunger. Fordampningen foregaar i stor Maalestok, og selv om Vinden ikke varer saa længe, at Sneen bliver til Vand, aftager Sneemængden dog meget stærkt. Gaar man paa Sneen, er det, som om man gik paa tørt Sand, der glider bort under Fødderne. Undertiden varer Sydøsten saa længe, at smaa Elve danne sig, og at al Sneen gaar bort, ja! Græsset kan begynde at spire paa ny; men i Reglen raser den kun i enkelte Dage. Naar den skal til at høre op, iagttager man i Sydvest store mørke Skymasser, der hæve sig over Synskredsen, imedens Klodeskyerne i Øst lidt efter lidt svinde bort; Landenes blaalige Farve taber sig, Barometret stiger hurtigt, og Thermometret viser atter Kuldegrader. Det mørke Skytag hæver sig højere og højere i Vejret, og paa én Gang bryder Sydvesten voldsomt igjennem, sædvanlig ledsaget af Sne. Sydvesten varer i Reglen kun i tre Dage, og Luften klarer nu af med nordlig Vind; Isen driver atter ind imod Land, og vi ere nu bragte tilbage til vore sædvanlige Forhold med nogle og tyve Graders Kulde og klart Vejr, imedens den nyfaldne Sne atter dækker alt med sit hvide Tæppe. C. G. F. Puff.

Strømningerne ved Island. I Kapt. *Hoffmeyers* for mig saa smigrende Afhandling om „Havets Strømninger ved Island“ forekommer der nogle Ord, som ere uoverensstemmende med det, jeg har skrevet i „Tidsskrift for Søvesen“, og jeg tillader mig derfor at give et Par Oplysninger desangaaende. Side 96 i nærværende Tidsskrift anfører Kapt. *Hoffmeyer* følgende: „Resultatet af det foregaaende bliver da, at medens vi tidligere gennem Irmingers Arbejder kun vidste, at der om Sommeren løber en varm Strøm i Overfladen op langs Islands Vestkyst, have vi nu igjennem „Fylla's Maalinger i 1877 lært, at denne Strøms Varme ikke indskrænker sig alene til Overfladen, men naar ned til en betydelig Dybde under denne“ o. s. v. — I min Afhandling i „Tidsskrift for Søvesen“ (1861) om „Strømninger og Isdrift ved Island“ har jeg imidlertid skrevet:

„Strømningen fra Atlanterhavet, som bistryger Islands sydvestlige og vestlige Kyster, udøver ikke alene direkte en mildnende Indflydelse paa disse Kyster, men er ogsaa Aarsag i, at den saakaldte grønlandske Drivis*), som stadigen findes drivende hen imod og langs den lige over for Island liggende grønlandske Kyst, ikke driver hen til Islands Vest- og Sydskyst, hvor Skibsfarten aldrig bliver afbrudt paa Grund af denne Is og om end de fleste Fjorde og Vigge i strænge Vintre fryse til paa Island, saa kunne dog Fiskerne drive Fiskeri hele Aaret rundt i de 2 store Bugter, Faxelbugt og Bredebugt, som indtage Islands Vestkyst, i det disse Bugter paa Grund af den varmere Strømnings Indflydelse aldrig blive tillagte og, endskjønt Dagene paa Islands Bredde ere meget korte om Vinteren og Vejrliget stormende, har det dog lykkedes det saakaldte Postskib endog i Kjænen af Vinteren at udføre sine Rejser imellem Havnefjord og England, uden nogensinde at være bleven hindret, hverken af den grønlandske Drivis, eller Isen i Fjordene og Vigene“.

Hermed mener jeg, at jeg har udtalt, at den omtalte Strømning vedbliver med sit Løb hele Aaret igjennem, og ikke kun „om Sommeren“.

At den omtalte Strømning kun skulde findes i Overfladen, har jeg aldrig antaget; det vil tværtimod af det. min Afhandling ledsagende Kaart ses, at der i Bredebugten paa 65¹/₂° n. Br. og 23° v. f. Greenwich findes anført 6¹/₂ Réaumur i Overfladen og 6° R. i en Dybde af 60 Favne. Naar jeg har paavist, at man paa en Dybde af omtrent tre Gange Rundetaarns Højde har fundet 6° R. varmt Vand,

*) Sidsærøniken (*Acanthis linaria* Lin.) overvintrer vel i Nordgrønland, men ses aldrig, saa længe Kulden staa paa; i Vintermaanederne opholder den sig rimeligvis under Sneen. Den holdes af og til i Bur, hvor den dog kun kan leve et Par Aar i det højeste.

*) Isen, som fra Havet om Spitzbergen føres sydvest efter med den arktiske Strømning, gaar under Benævnelser af den „grønlandske Driv- eller Hav-Is“, saa vel paa Island som blandt de omliggende.

altsaa paa meget lidt nær den samme Temperatur som i Overfladen, forekommer det mig, at der heri ligger et Bevis for, at den varme Strømning ikke findes „kun i Overfladen“.

Jeg undlader ikke at oplyse, at man, forinden Fylla's Maalinger i 1877 vidste, at den varmere Strømning vestlig for Island, ved *Tagttagelser mellem Island og i Retningen henimod Kap Farev.* fandtes endnu langt dybere end den af mig i Kaartet anførte Observation i Bredebugten.

Ved velvillig Imødekommen af Kapt. *Knudsen*, som 1859 kommanderede Orlogsbriegen „Ørnen“ paa et Togt til Island og Grønland, modtog jeg efter Skibets Tilbagekomst ved Løjtnant *Munthe Morgenstjerne*, der var kommanderet med „Ørnen“, de paa Rejsen gjorte *Tagttagelser af Havets Temperatur*, saa vel i Overfladen som i Dybet. Den af mig omtalte *Tagttagelse paa 60 Favnes Dybde i Bredebugten*, fandtes ved Bunden af Havet og foretoges fra „Ørnen“ den 3dje Juni 1859.

End videre modtog jeg flere Temperatur *Tagttagelser* fra større Dybder paa Strøget fra Island hen ad den grønlandske Kyst og i Davisstrædet, hvilke ikke kunde antegnes paa mit Kaart, som kun strækker sig til 30° v. f. G. Jeg tillader mig derfor at meddele dem her, særlig fordi der i den senere Tid foretages Undersøgelser af Havets Temperatur imellem Island og Grønland. Da disse Undersøgelser foretages noget nordligere, end paa de Steder, hvor Observationerne fra „Ørnen“ ere gjorte, antager jeg, at efterfølgende Meddelelser ligeledes ville have Interesse i hydrografisk Henseende.

Temperatur-Tagttagelser i Havet

paa en Rejse 1859 imellem Island og Godhavn i Grønland:

Naar Observ. toges.	Omtrentlige Plads			Temperatur. Celsius.
	Bredde.	Vest for Grønland.	Overfladen	
1859.				I Dybet i Favne under Havets Overflade
28de Juni	61° 12'	33° 1'	8°	6°,5 i 200 Fav. Dybde.
29de —	60° 27'	35° 34'	7°,3	6°,7 - 300 — —
30te —	59° 35'	38° 9'	7°	6°,3 - 300 — —
1ste Juli	59° 4'	39° 20'	6°,6	5°,2 - 250 — —
2den —	58° 20'	40° 36'	7°,5	6°,2 - 300 — —
7de — I Davis-	60° 19'	54° 20'	5°	4°,5 - 320 — —
28de — I strædet.	68° 20'	55° 42'	4°,2	2°,7 - 250 ved Bunden af Havet.
5te Avgust	57° 42'	42° 39'	9°	6°, - 300 Fav. Dybde.
8de —	60° 10'	36° 21'	9°,2	7°,3 - 300 — —

C. Irminger.

Da næppe nogen Læser af min Afhandling om „Havets Strømninger ved Island“ har faaet Indtrykket af, at jeg ikke er villig til at anerkjende Kontreadmiral Irminger's Fortjænelser af denne Sag, tror jeg i Anledning af ovenstaaende at kunne indskrænke mig til følgende korte Bemærkninger:

1. Hovedpunkterne i det af Admiralen anførte Citat om Forholdene i Havet vest for Island om Vinteren ville findes nøjagtig gjengivne i min Afhandling Pag. 88 - 89.

2. Jeg har ikke sagt, at den varme Strøm vest for Island efter Admiralens Mening løber „kun om Sommeren“ og „kun i Overfladen“; men jeg har sagt, at vi af Admiralens Arbejder kun vide (o; ved faktiske Temperaturmaalinger have faaet tilstrækkelig Sikkerhed for), at den løber om Sommeren og i Overfladen.

3. En enkeltstaaende Temperaturmaaling i 60 Favnes Dybde „midt inde i Bredebugten“ kan ikke godtgjøre den varme Strøms Bundgaaende i „Danmarksstrædet“. Den nævnte Maaling findes desuden kun anført paa et Kaart, og den hverken omtales eller benyttes for Resten i Admiralens Afhandlinger.

4. De af Admiralen anførte Dybdemaalinger fra 1859, der nu for første Gang offentliggjøres; have visselig en ikke ringe hydrografisk Interesse — for Farvandet ved Grønlands Sydspids og Davisstrædet, men derimod ikke direkte for Undersøgelserne i Danmarksstrædet vest for Island.

N. Hoffmeyer.

En tysk Skolegeografis Fremstilling af Danmark. Man taler saa tit om Tyskernes overordentlige Grundighed; men det er ikke vanskeligt at paavise, at den mangen Gang er ringe nok. *Alex. v. Humboldt* klager over*), at hans Landsmand ved deres litterære Arbejder „lade Stillaadset blive staaende og derved borttage Synet fra selve Bygningen“; netop det modsatte af „hvad Franskmændene gjøre“, og han fremhæver det humoristiske Udtryk af Goethe: „Tyskerne have den Evne at gjøre Videnskaberne utilgængelige“. Paa Grund af denne Fremstillingsmaade er det, som man véd, saa tungt at gennempløje de fleste tyske videnskabelige Skrifter; men — de faa netop derved mangen Gang et vist Præg af Grundighed.

Som et Vidnesbyrd baade for en tilsyneladende Lærdom og for en virkelig Mangel paa Grundighed kan man fremføre, hvad der staar om Danmark i *E. v. Seydlitz's* Skolegeografi, der 1878 er udkommen i 17de „væsentlig forbedrede og forøgede Bearbejdelse**). I denne, over hele Tyskland stærkt udbredte Bog, der tæller 368 Sider, ofres kun 2 Sider paa Danmark, og dette er ikke andet end, hvad man kan vente fra et tysk Standpunkt. Hvad man fremdeles maa vente i en tysk Skolegeografi er en hel Del *verdiløse, løsrænte Detailler*, der ikke kunne huskes af Skoledrenge, og dette viser sig ogsaa i den omtalte Bog. Hvad man derimod maa studse over at træffe i den, er den Mængde faktiske Fejl, der findes paa disse to Sider, og i denne Anledning meddele vi en Liste over dem.

Ved *Kjøbenhavn* siges saaledes, at Thorvaldsens Alex-andertog pryder Indgangshallen til Kristiansborg (*Forveetset til Riddersalen* burde det være, forudsat at tyske Skoledrenge absolut skulle kjende en saadan Detail); det oldnordiske Museum henlægges til en Fløj af Kristiansborg, og Staden siges at være „stærkt befæstet“ (o). For Resten fortælles der, at Byen er inddelt i „Altstadt“ og „Neustadt“ eller „Friedrichsstadt“, ikke at glemme de latterlige Oplysninger, at Kristusstøtten i Frue Kirke er af hvidt Marmor og 9 Fod høj, og at Apostlene staa ved de 12 Søjler, der bære Kirkens Skib. Om Rosenborg har Forf. derimod ikke noget, og han nævner ikke engang Byen Roskilde med dens Kirke og Kongegrave.

Møns Klint siges at være 200 Fod høj (200 Alen), og Falster kaldes Danmarks Frugthave (*Fyen*). Om Øen Bornholm siges kun, at den har „utilgængelige Granitkyster“ (Hasle, Allinge, Svaneke og Nexø have dog Havne, ikke at tale om Rønne, der har en af de bedste Nødhavne i hele Østersøen); den danske Har opgives til 49,000 Mand (des værre ikke nær saa mange). — Om *Færøerne* siges, at de frembringe Heste og Edderdu (en Forveksling med Island; paa Færøerne fandtes 1870 kun 800 Heste, og Udførselen af Fjer udgjorde 1875 kun 150 Centner***), og fremdeles, at der paa disse Øer er Sælhundefangst (*Healfangst* menes der, nemlig af Grindehvalen; Sælhundene ere saa godt som udrykkede paa Færøerne †). — Ved Island siges, at der er 29 virksomme Vulkaner (dette Tal kan ikke opgives med Sikkerhed); den vigtigste Vulkan i Nord kalder Forf. Krabla (*Lejrhuukr* skal det være; allerede for en Menneskealder siden har en Tysker udtalt dette tydelig nok ††). Fremdeles siges Vejrlaget at være bleven raare og strengere, siden man har ødelagt Skovene paa Island (Bortryddelsen af de islandske Skove har selvfølgelig ikke kunnet virke noget i saa Henseende; dertil vare Skovene for smaa i Forhold til Øens Udstrækning). End videre fortælles, at Nordkysterne ere stærkt beboede (Nordlandet havde 20,500, Sydlandet 25,200 Indbyggere i Aaret 1872; selve Nordkysterne ere næsten ubeboede, og Indbyggerne bo i de store Floddale); endelig opgives Reykjavik som Thorvaldsens Fødested (o). — Om Grønland fortælles, at de nylig fundne Lejer af Graft, Sølv, Kobber, Bly og Tinnalm ere blevene af Vigtighed (vi her i Danmark vide dog ikke noget om, at man bryder alle disse Mineralier; for Sølvets Vedkommende er det endog tvivl-

*) Kosmos, I Bd (S. 29).

**) Größere Ausgabe.

**) J. P. Trap: Statistisk topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark; 2den Udgave.

†) H. E. Host: Nord. Tidsskrift for Fiskeri; 2den Aarg. (S. 354).

††) Sartorius v. Waltershausen: Physisch-geographische Skizze von Island (1847).